

CAPÍTOL PRELIMINAR

(València, novembre de 1472)

El meu nom és Jofre de Blanes. Aquest any de 1472 n'ha fet trenta des del dia en què vaig veure la primera llum a la ciutat de València, on —amb la meua dona, Margarida de Bonastre, i els meus fills— visc a l'alberg familiar de la plaça dels Predicadors.

Soc fill de mossèn Vidal Castellà Doriç de Blanes, senyor de Canet i de Cotes a la vall de Càrcer, il·lustre membre d'una família emparentada amb altres grans nissagues de la noblesa valenciana com els Vilaragut, March, Escorna, Castellà, Berenguer o Vilarig. Llinatges, tots ells, que —durant els darrers dos-cents anys— s'han distingit i han guanyat fama i honors per llurs serveis als successius reis d'Aragó; ho han fet des dels temps en què els seus avantpassats acompanyaren el gran rei En Jaume en la croada que hauria de deslliurar aquest bell país del domini infidel.

Des de fa alguns pocs anys, malgrat ser encara un home jove, visc retirat de la vida mundana de la cort i dedicat a l'estudi de les velles cròniques i a l'administració dels feus i senyorijs que he heretat. Aquesta darrera tasca, per cert, feixuga, avorrida i farcida de plets enutjosos amb els veïns, els rigadors de les viles o els funcionaris reials.

Però no sempre fou així, ni de bon tros. Els primers anys de la meua joventut van transcórrer per camins prou diferents: els de les guerres i conflictes de tota mena que agitaren aquests regnes. Unes lluites terribles en les quals jo, de manera inesperada, m'hi vaig haver de veure implicat. Aquesta és una part de la meua vida de la qual no em convé fer ostentació pública, almenys per ara, però sí que

en desitge deixar constància escrita —a través d'aquest relat—per a coneixement dels meus descendents.

He sentit l'impuls de prendre ploma i tinter amb la finalitat d'abocar en uns lligalls de papers els meus records, en tenir notícia de l'acabament de la devastadora guerra que, durant més de deu anys, ha assolat el Principat de Catalunya, bressol ancestral de la meua família. Després de pensar-m'ho molt, he pres la decisió d'escriure el meu relat talment qui en fes la redacció fos un cronista distint de mi mateix, en lloc d'expressar-me jo directament en forma de relat personal. Un vell monjo amic meu, experimentat en les arts del *Trivium* així m'ho ha aconsellat, atès que molts dels esdeveniments que pense incloure-hi no els vaig viure jo directament sinó que provenen d'una font d'informació privilegiada, d'un personatge que —com tot seguit explicaré— ocupava un lloc de cert relleu en els cercles polítics catalans d'aquells anys.

Les noves que han arribat a València fan saber que el rei Joan i el Consell de Cent barceloní —actuant en nom de tot el Principat— han signat la pau a Pedralbes, quasi a les portes de Barcelona. Sembla ser que, malgrat la definitiva posició d'avantatge militar del rei i la ruïna econòmica de Catalunya, el sobirà s'ha mostrat prou clement amb els vençuts catalans i els rebels no patiran represàlies. És clar que, sabent com les ha gastat sempre en Joan, d'això ningú no se n'hauria de refiar massa...

Aquesta història meua va començar fa onze anys, a finals d'estiu de 1461. L'inici va tenir lloc mitjançant una conversa que mon oncle patern —de nom exactament igual al meu: Jofre de Blanes— mantingué a la ciutat de Barcelona amb un altre cavaller valencià de renom: mossèn Joanot Martorell. Aquest darrer havia passat uns anys a Sicília i Nàpols, formava part de la cort del rei Alfons V i, a la mort d'aquest, de la casa i seguici del príncep Carles de Viana, fill primogènit —i, fins aquell moment, hereu— de l'actual rei Joan II. La trobada del meu oncle i mossèn Martorell tenia un objectiu: tractar d'arribar a un acord sobre les reclamacions que la família Martorell,

de la qual en Joanot era el cap de casa, li havien presentat. Reclamacions que tenien la pretensió d'obtenir la devolució del dot que la seua germana Isabel Martorell havia aportat al seu matrimoni amb mossèn Ausiàs March, senyor de Beniarjó i, durant un temps, falconer major del rei Alfons. Isabel havia mort molts anys abans, el 1439, tot just sis mesos després del seu casament i sense haver tingut fills. Mossèn March, al cap d'un temps, havia tornat a maridar amb Joana Escorna, la qual compartia una àvia materna amb el meu pare i també amb l'oncle Jofre. Com que aquest segon matrimoni de mossèn March i Joana resultà tan estèril com el primer, van decidir anomenar hereu universal dels seus béns un nebot llunyà —l'esmentat oncle, Jofre de Blanes—, llevat d'algunes deixes que l'Ausiàs va voler fer a diversos fills bastards nascuts fora dels seus dos matrimonis. Joana Escorna va morir el 1454 i l'Ausiàs el 1459.

Tot seguit, l'oncle Jofre havia hagut de fer front a diverses reclamacions. D'una banda, els cosins catalans d'en March —els senyors d'Eramprunyà—, els quals mantenien que els senyoriis i les propietats de la branca valenciana havien de tornar al tronc familiar comú i, com ja he esmentat abans, la dels germans de la primera muller, Isabel Martorell, entorn de béns d'aquesta rebuts en concepte de dot que —una vegada morta l'efímera esposa— en March havia retingut.

En principi, fer tractes amb mossèn Martorell no semblava ser una tasca molt fàcil. Tant en Joanot com el seu germà Galceran tenien fama de cavallers de fort caràcter, acostumats a la brega i que no s'ho pensaven dues vegades abans de desafiar i d'enviar una lletra de batalla a qualsevol que gosara contradir-los o fer-los front. Però l'oncle Jofre —en trobar-se per atzar amb ell a la ciutat de Barcelona— va idear una proposta que potser permetria aconseguir un acord profitós per ambdues parts...

CAPÍTOL I

(Barcelona, 22 de setembre de 1461)

Era mig matí d'un dia de finals d'estiu. El sol brillava amb força i feia encara molta calor, com va poder notar prou bé el cavaller que, envoltat d'una munió de persones més, sortia de la relativa fresca de l'interior de la catedral de Barcelona després d'haver-hi oït missa.

Durant l'ofici, havia advertit la presència al temple d'una cara coneguda, que formava part d'un grup de prohoms i oficials del príncep Carles de Viana, hereu al tron i lloctinent del Principat. La cara d'un home que feia molt de temps que no havia vist, però del qual havia sentit parlar força sovint (no sempre a fi de bé) i amb qui tenia una qüestió pendent que, tard o d'hora, caldria resoldre. Mentre els canonges de la Seu entonaven els seus salms i lletanies, va tenir prou temps per a valorar si era o no oportú provocar una trobada amb aquell personatge i mantenir-hi una conversa tan bon punt la missa s'haguera acabat. Al capdavant, tant ell com l'altre cavaller eren valencians desplaçats per un o altre motiu a Barcelona i resultava normal, quasi inevitable, intercanviar una salutació. Per altra banda, aviat tindria ocasió de comprovar si l'acollida de l'altre resultava o no molt amical o si, en cas de no ser-ho, el més convenient fora retirar-se ràpidament, una vegada creuades les mínimes cortesies de rigor entre persones d'un cert rang.

Una vegada adoptada una decisió sobre la qüestió, el cavaller, en sortir de la catedral, es va aturar prop de la porta principal. Va adoptar el posat distret i dubitatiu del foraster que, una vegada complerts els deures religiosos del dia, s'atura uns instants a pensar i decidir cap on

ha d'anar, atès que es troba al bell mig d'una ciutat que no és la seua. De cua d'ull, controlava la sortida de la riuada de fidels i, en el moment just, es va girar envers la persona que havia vist a l'interior de l'església i fingí un gest de sorpresa, tot dient:

—Mossèn Martorell! És tota una sorpresa trobar-vos ací, tan lluny de casa nostra!

El cavaller interpel·lat s'aturà en sec i dubtà uns instants, potser posant de manifest que —passats tants anys— li calia fer un esforç de memòria per a reconèixer la persona que tenia al davant. Si així era, ben aviat va recuperar l'aplom i contestà:

—Mossèn Blanes! Sí, certament, això és una agradable sorpresa... Què us porta per Barcelona?

—Oh! Negocis de la família, com podeu imaginar-vos. Si disposeu de temps, us ho explicaré amb molt de gust, atès que hi ha algunes qüestions que també us afecten a vós, però potser seria millor anar a seure en un lloc més tranquil.

—Us convidaria amb plaer a casa meua, però potser ens cau un xic lluny. Tinc llogat un habitatge al Pont de n'Arbosset, o siga a la part de la vila nova. On us esteu vós?

—M'han aixoplugat els parents Berenguer, al carrer de Montcada, també a la vila nova; vaig arribar fa unes setmanes i no espere romandre a Barcelona molt temps més.

—Aleshores potser és millor anar a seure a un lloc més proper. A dues passes d'ací, al carrer de la Corribia, conec l'Hostal de la Campana. L'hostaler és honrat i acostuma a tenir alguna bota de vi acceptable...

Els dos homes començaren a caminar, passant pel costat d'aquella gran catedral acabada feia pocs anys, però que presentava una façana força modesta i acabada de qual-sevol manera, a l'espera de recaptar cabals per edificar-ne una de més adient a la importància del temple principal de la ciutat.

Cal explicar que Barcelona compta amb unes quaranta mil ànimes i és el lloc on viu —amb més o menys riquesa, o amb més o menys penes i treballs— més d'un de cada

deu pobladors del Principat. Una gran urbs que, més enllà de les velles muralles romanes, s'ha anat expandint vers el rec, conformant la vila nova, i més enllà de la rambla en una zona encara mig despoblada anomenada “el raval”, a mesura que els diferents reis —en especial el gran Jaume I, però també Pere el Cerimoniós— ordenaven la construcció de nous recintes fortificats. La ciutat està composta de quatre quarts: el de Sant Pere, el del Pi, el de Fra Menors i el del Mar, però són nombroses les casetes de pagès, envoltades d'horts i camps de conreu, escampades pel territori extramurs contigu i habitades per famílies que entren cada dia a la ciutat a vendre llurs productes. Les pestilències que, des de fa més de cent anys, s'han anat patint a tot el país amb més o menys intensitat i freqüència, causaren una gran mortandat entre la població (va arribar a morir un de cada quatre barcelonins), però aquesta minva s'ha vist força compensada per l'arribada de nous contingents: famílies pageses que fugen de la servitud imposada pels seus senyors naturals o també pescadors i mariners de la costa que cerquen protecció i empara contra les contínues incursions dels pirates sarraïns o genovesos als seus pobles d'origen, de tal manera que actualment no resulta fàcil trobar un habitatge a la ciutat, per modest que siga, i que el preu de les cases o el seu lloguer resulti molt elevat.

En el seu camí vers l'hostal, Joanot Martorell i Jofre de Blanes —doncs aquests eren els noms dels dos homes— s'anaven obrint pas enmig d'una multitud de gents de tota mena. A molts d'ells se'ls podia classificar fàcilment per la seua forma de vestir, sobretot les dones i els integrants de certs grups especials. Si hi ha alguna cosa de singular en aquesta ciutat sobre totes les altres és l'afany de les autoritats municipals per reglamentar fins el més mínim detall de la vida dels seus ciutadans. Per tant, les ordenances barcelonines són, també en allò que pertoca la vestimenta, força determinants i minucioses: les dones casades han de cobrir-se el cap amb un vel blanc i sols les vídues poden vestir de negre, durant un any,

com també ho poden fer els parents més propers d'un difunt. Malgrat això, entre les dones de posició, el vel es veu sovint substituït per un capell o barret més o menys luxós i ornat. Les esclaves s'han de cofar amb una tovallola lligada al cap i, a l'igual que els esclaus, han de vestir sempre de color groc. Els jueus (els pocs que hi resten després de la matança i destrucció del call de 1391) han de portar ben visible sobre llur vestimenta una escarapella groga i vermella, mentre que els també pocs sarrains que hi viuen han de portar el cabell afaitat a la part del cap que queda darrere de les orelles. Les dones públiques —les “fembres pecadrius” en el peculiar llenguatge de la cúria municipal, o les “putanes” en la parla popular— no poden anar cobertes amb vel ni portar mantell, han d'anar sempre descobertes i a cos, faci fred o calor, però són les úniques que poden deambular enjoiades pels carrers.

També està regulat amb tot detall, per part del Consell Municipal, on s'ha de vendre cada producte o queviures a la ciutadania: les verdures a la plaça de les Cols; l'oli, el formatge i l'aviram a la plaça de l'Oli; les llanes filades a la plaça de la Llana i el blat o la farina a la plaça del Blat. No obstant això, hom tolera la venda als passavolants, únicament en determinats encreuaments de carrers, d'un brou de carn de baixa qualitat anomenat “malcuinat” que algunes dones preparen allà mateix en un petit fogó de carbó. Oficialment, les dones públiques només estan autoritzades a oferir els seus serveis dins de dos bordells situats a recintes aïllats: un a prop de l'interior de la muralla de la rambla, al carrer de Viladalls i l'altre al raval, al lloc anomenat la Volta d'En Torre. No obstant (i malgrat l'amenaça de la pena d'assots i de presó) les autoritats no aconseguixen foragitar les meretrius d'altres indrets de la ciutat, la qual cosa produeix constants queixes per part dels veïns i, sobretot, dels predicadors.

Els mercaders i corredors d'esclaus també tenen un lloc designat per fer les seues transaccions. Es fa a la mateixa platja, tan aviat les naus que els porten arriben a la ciutat. No obstant això, els corredors també acostumen a

fer-ho mitjançant crides públiques pels carrers. Una vegada s'ha fet el tracte verbal entre venedor i comprador, cal formalitzar-lo davant de notari. Els esclaus acostumen a tenir una procedència més o menys llunyana, atès que l'Església no permet sotmetre a esclavatge persones de religió cristiana. Generalment, doncs, es tracta de sarrains, turcs, tàrtars, albanesos o russos.

Després d'una breu passejada i una vegada arribats a l'hostal, situat en una casa que — obeint igualment les ordenacions municipals— havia d'exhibir un ram vegetal sobre la porta, els dos cavallers s'assegueren en un banc de fusta i van demanar a l'hostaler una gerra de malvasia, pa i formatge. D'acord amb la seua condició, encara no havien menjat res des que s'havien alçat del llit, atès que en una ciutat com aquesta sols mengen alguna cosa en llevar-se al matí les classes menestrals i el poble menut: aquells que han de treballar amb les seues mans i els cal omplir el pap abans de començar les feixugues tasques del dia.

Joanot Martorell era, en aquell moment, un home de quaranta-set anys, cepat i ben plantat. Malgrat la seua edat, semblava mantenir-se molt fort i amb un aspecte sanitos, conservava encara una cabellera abundant on el color gris començava ja a guanyar la batalla enfront del castany fosc de la joventut. Una cicatriu a la galta dreta, record d'alguna vella batalla, atorgava una singular expressió irònica al seu somriure. Anava vestit amb una gonella vermella fins als turmells, amb calces i botines del mateix color i, pel damunt, portava una gramalla lleugera de color blau, tot plegat força escaient a la seua dignitat de servidor i un dels homes de confiança del lloctinent, hereu de la corona i governador general de Catalunya. Jofre de Blanes, uns quants anys més jove, vestia de manera semblant però amb colors un xic menys llampants.

Una vegada el mosso de l'hostal els va servir el vi i el formatge, en Joanot digué:

—Bé, expliqueu-me ara el motiu del vostre viatge; que jo recorde no sou persona molt procliu a sortir de València i de les vostres terres.

—Teniu tota la raó! Fins ara no havia tingut la necessitat de moure'm sovint, però aquesta vegada no he tingut més remei que fer-ho, atès que em cal resoldre les qüestions sorgides arran del testament de qui fou el vostre cunyat, mossèn Ausiàs March, que Déu tinga a la seua glòria. El fet de trobar-vos ací a Barcelona m'ha causat una gran sorpresa, però també em complau, ja que potser ens pot donar una oportunitat per a parlar i resoldre la reclamació que m'ha presentat —en nom de tota la vostra família— el vostre germà Galceran...

—Sí, n'estic assabentat —va interrompre'l en Joanot—, però no en conec tots els detalls. Aquests darrers anys he estat absent de València, primer al servei del rei Alfons a Nàpols i ara del príncep Carles.

Jofre de Blanes coneixia prou bé les raons per les quals mossèn Joanot s'havia vist obligat a marxar de València (més aviat fugir-ne), onze o dotze anys enrere. Totalment arruïnat, havent perdut totes les seues possessions i aclaparat pels deutes, el seu esperit bregós i aventurer l'havia fet embrancar-se en querelles i desafiaments amb algun dels seus creditors, en especial amb un d'ells: Gonçal d'Íxer. A més, s'havia vist embolicat en un fosc afer d'assalt a uns indefensos mercaders castellans a Xiva, un cas de suposat bandidatge —almenys en grau de complicitat— que l'havia dut a la presó per un temps. Només la seua fugida del país, primer a Lleida i més endavant a Nàpols, l'havia deslliurat de patir seqüeles encara més greus per les acusacions que l'empaitaven.

Mossèn Blanes va creure prudent no fer cap esment d'aquells fets pretèrits i preferí derivar la conversa als motius de la seua presència a Barcelona.

—Doncs en parlarem, amic Martorell, en parlarem. Es tracta d'un afer menor que, amb una mica de bona voluntat per part de tothom, es pot resoldre. Encara que no ens hem freqüentat molt, us assegure que soc una persona raonable. Bona mostra d'això és el tracte que estic acabant de tancar amb els cosins de mossèn March, els senyors d'Eramprunyà. Ells sostenien que l'Ausiàs no podia

nomenar-me hereu dels seus feus, atès que el testament del seu avi manava que —a falta de successors directes— aquests havien de revertir a la branca catalana de la família. Doncs bé, amb la voluntat d'evitar un llarg i enutjós procés judicial, ens vàrem posar d'acord a sotmetre la qüestió a l'arbitratge d'un grup de juristes i homes bons. Fa uns mesos, signàrem les oportunes procuracions a Castelldefels i, més recentment, s'ha dictat el laude arbitral: els March d'Eramprunyà es quedaran les terres i els senyorijs, però em pagaran l'import estimat de les millores —que van ser moltes i molt importants— que mossèn Ausiàs hi va portar a terme durant tots els anys que en fou senyor. Ara he vingut, precisament, per tal d'entrar en el detall de com em faran efectius els noranta mil sous que, segons aquest laude, em pertocuen. Si he pogut resoldre un tema tan important, la reclamació del dot de la vostra malaguanyada germana també pot solucionar-se i preferisc discutir-ho amb vós, que —en definitiva— sou el cap de la família Martorell.

—Per part meua —respongué Joanot— us puc assegurar que no hi haurà cap obstacle a parlar-ne i seria per a mi un gran plaer poder arribar a un acord amb vós.

La referència que Jofre havia fet a la condició del seu interlocutor com a cap de la seua família havia tingut l'efecte desitjat. En Joanot, malgrat les seues llargues absències de València, es sentia molt gelós d'aquella posició preminent dins del conjunt dels seus germans i de la responsabilitat que se'n derivava. Una posició insòlita, atès que el primogènit havia estat en Galceran, però el seu pare —a les darreries de la seua vida i desconfiant del bon seny d'aquest— havia fet testament a favor d'en Joanot. Per altra banda, aquesta no seria la primera vegada que pertocava a Joanot desencallar un conflicte que el caràcter massa impetuós i barroer d'en Galceran havia portat a un punt difícil. El matrimoni de les seues germanes Isabel i Damiata, per exemple.

Tant l'una com l'altra donzelles de la família Martorell s'havien promès, més de vint anys enrere, respectivament

amb Ausiàs March i Joan de Monpalau. El problema fou que passava el temps i cap dels dos promesos donava el pas definitiu de celebrar el matrimoni sacramental. L'Ausiàs perquè desconfiava de la capacitat dels Martorell de fer efectiu el dot d'Isabel i en Monpalau perquè, ras i curt, negava el seu compromís —les seues “bodes sordes”— amb Damiata malgrat haver-hi mantingut relacions íntimes. Això era molt greu i Joanot, després d'un aspre encreuament de cartells de deseiximent,¹ va reptar en Monpalau a un combat a ultrança, però va topar amb la prohibició del desafiament per part de la reina Maria, l'esposa del rei Alfons i lloctinent del regne en absència del monarca. Aleshores, Joanot havia cercat l'empara del rei d'Anglaterra i, a un cost econòmic desproporcionat als seus recursos, havia marxat a Londres. D'allà estant, va continuar enviant cartes de batalla contra Monpalau, el qual, però, mai no va comparèixer. Mentrestant, com si amb un problema no n'hi haguera prou, el milhomes d'en Galceran va fer el mateix amb l'Ausiàs March, desafiar-lo perquè estava dilatant indefinidament l'enllaç canònic amb Isabel.

Quan, finalment, Joanot va tornar a València des d'Anglaterra, acceptà a contracor —a falta del compliment de la promesa de casament— una compensació econòmica de Monpalau a Damiata per un import de quatre mil florins, decretada pel rei Alfons, i va satisfer el dot d'Isabel a mossèn March, amb la qual cosa un dels matrimonis —almenys— es va poder celebrar.

La breu reflexió d'en Jofre fou interrompuda per l'entrada a l'hostal d'un tercer cavaller que, pel seu aspecte i manera de vestir, semblava formar part també del braç militar i que —anant-se'n directament cap a mossèn Martorell— digué:

1. Document mitjançant hom donava estat legal a una baralla entre cavallers o famílies amb què es manifestava la intenció d'hostilitzar o perjudicar l'altra part. La lletra de batalla, per altra banda, anava més enllà, representava un desafiament a mort (*nota de l'autor*).

—Us he anat a cercar a la catedral, però ja n'havíeu marxat i m'han dit que us havien vist venir cap ací. Crec que hem d'anar a palau amb tota diligència. El príncep Carles sembla que està molt malalt.

—Fa dies que està enfebrat, però semblava que anava millorant...

—Doncs ara sembla que la cosa és molt greu, segons l'avis que m'han enviat.

—Bé, us acompanyo ara mateix —i afegí, adreçant-se a Jofre de Blanes—: Excuseu-me, però haurem de continuar la nostra conversa més tard o demà. Com que ja m'heu dit on esteu hostatjat, us aniré a visitar sens falta tan aviat com puga.

© del text: Joan Cortada i Bover, 2019
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2020
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat
Primera edició: juny de 2020
ISBN: 978-84-1303-192-7
DL: L 260-2020
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L
www.bobala.cat

◀ imprès a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.